

91639 (Mag)

244

Történelem fatáblák között

Szemere tervezete

Miért Buda, miért Pest

Miből épül fel egy város?

Mennyi téglából, kőből, malterből, fából, vasból? Hány kéz, izomrost, agy épít egy várost — s mert itt élünk Magyarországon —: hányszor épít újjá? Két várost, három várost: míg össze nem érnek, s elmosván a határokat, egymást kiegészítő egységgé olvadnak össze.

Hány tonna és hány évszázad kell ehhez?

S mi szükségeltetik, hogy két vagy három városból egyszerre egy közös, de nevében mégis harmadik váljék?

Gondolom: egyetlen tollvonás megteszi, de legalábbis egy megfontoltan összeállított oklevél.

Gondolom — de csak addig, míg be nem ülök a Fővárosi Levéltár fehérre meszelt boltíve alá, s a kutatóterem asztalához ereszkedve, elém nem huppan egy jókora zsákot megtöltő iratköteg. Pest, Buda és Obuda egyesítésének hivatalos papírjait tettem elém.

Kétoldalt vaskos fatáblák szorítják a sok-sok íratot, s alulról, felülről csatos szíj húzza szorosra a köteget.

A levéltárosok csodálkoznak: miért nem elég-szem meg a nyomtatott kivonatokkal — hisz elég felütni két-három kötetet —, ők, akik ott élnek a kalamárisok nyomát őrző, lúdtollak-szántotta ívek között, nem érzékelik a megilletődöttséget, ami az egyszeri alkalmat kihasználót megérinti.

Végül is nem csupán a főváros, hanem az ország történetének egyik legfontosabb dokumentumgyűjteményét nyitom fel az őszi délután lámpafényében.

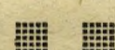
Mi kell két, illetve három város egyesítéséhez?

Bizony: az arányokat figyelembe véve, betűből, számból csaknem annyit kívánt ez az összeolvadás, mint cserépből, ablakból a Duna-parti nagyváros.

Fővárost alapítottak

Arról már nem is beszélve, hogy a fatáblák közé préselt kötegből hiányoznak az első egyesítés — pontosabban: egyesítési kísérlet — dokumentumai; s természetesen okkal, mert azoknak másutt a helyük, a történelmi emléktárak más rekeszében. A szabadságharc tényeit őrzőében, bemutatóiban. Most azonban, míg a valódi, megtörtént egyesítés írásos emlékeit nézegetem, úgy érzem, hogy kétszeres érv: a történelmi hűség és az eszmei folytonosság súlya alatt, a centenárium esztendejében kötelességünk megemlékezni 1849. június 24-éről is. Ezen a napon **Szemere Bertalan** belügyminiszter a következő jelentést küldte át a kormányzói hivatalba: „Az ide rekesztett rendeletben elősorolt okoknál fogva kerülhetetlenül szükséges és országlati szempontból kívánatos levén Buda és Pest fővárosoknak egyesítése; ezen rendeletet jóváhagyás végett, sietek ezenel bemutatni.” Helyeslem — írta a belügyminiszteri rendelet alá **Kossuth Lajos**, s még ezen a napon Buda és Pest egyesítetett.

Vagyis: a halaszthatatlan politikai és gazdasági szükségességnek két évtizeddel később, amikor a történelmi feltételek is megteremtődtek, volt honnan táplálkoznia. Amit Kossuthék felismertek a főváros jövőjét tekintve — csak a Habsburgok miatt végre nem hajthatták —, azt a kiegyezés után már nem lehetett halasztani.

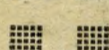
Száz esztendő távolából az emlékező ünnepek évében könnyű rábólintani: helyes volt, törvényszerű volt az egyesítés. De gondoljuk csak el: húszegynéhány évvel 1873 előtt milyen nagyszerű felismerés Kossuthéktól!

Figyelembe véve azt is, hogy az összevonási hírek elterjedése után milyen meghökkenítő magyarázatokkal törtek felszínre a tiltakozások. Még a jószándékúaké is, mint a Deák-párti képviselő, **Szentkirályi Mórícé**, a kiegyezés utáni Pest főpolgármestéréé, aki különvéleményében azt fejtegette, hogy: „Buda tehát Pestre nézve nem gyarapodás, hanem csak teher lehet, és óvakodni kell, nehogy egy virágzó városhoz, éppen fejlődésének erőteljes stádiumában, egy olyan teher csatoltassék, mely ha fejlődését végképpen megakasztani nem fogja is, de

nagy mértékben késleltetheti.”

Elöttem fekszik most — fekete tintával teleírt kék papíron — a fővárosi törvényjavaslat megvitatására kiküldött budai ötös bizottság jelentése. „Nyilvánult pedig Budán az egyesítés elleni közvélemény az alkalommal, a midőn arról volt szó, hogy Budapesten csak egy királyi törvényszék fog felállítani és ezen törvényszéknek székhelye Pest leend.” De voltak más okok is a tiltakozásra, az egyetlen Duna-híd miatt a közlekedés nehézsége és az a budai félelem, hogy a pestiek nagy előnnyel indulnak a kereskedelemben, s a kert-, szőlőgazdák hátrányos versenyre ítéletnek. Ellenvétezt tettek aztán a krisztinavárosiak, a kőbányaiak —, hogy az óbudaiak miként viselkedtek, arról írást nem láttam, azt hiszem, ők néztek legnyugodtabban az egyesítés elébe.

Mindenesetre a főváros szervezési előmunkálatainak előkészítésére alakított 34-es küldöttség rendületlenül haladt előre.

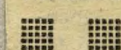
Nézem ezeket a nagy, kék íveket: egyik jegyzőkönyv a másik után.

1873. április 28-án már a címerről intézkednek. „A czimer színei tehát vörös, sárga (arany), kék és fehér (ezüst)”. „A pecsétekre csupán a pajzsos czimer alkalmazandó tartók nélkül.” „Budapest lobogója vörös, sárga (arany) és égszínkék lesz.”

Azonnal kijelölték a készítő személyét is. „Az új czimernek fentebbi megállapodás szerinti kivitelével **Altenburger Gusztáv** czimergyűjtő ügyelete alatt **Friedrich Lajos** festész bizatik meg.”

Készült még ezernyi ügyirat: — adókimutatás Pestről, Krisztinavárosról, Tabánról, statisztikai jelentés a lakosságról (Pestnek 206 476, Budának és Óbudának pontosan 70 ezer lakosa volt), javaslat a fővárosi házi, letéti és gyámpénztárról, a törvényhatósági ügyrendről, az állandó szak- és különbizottságokról, a fővárosi számvérvőségéről, az adóhivatalról, az iktató, az ügyészi hivatal szervezetéről, a fővárosi tisztviselők, szakkezelő, segéd- és szolgaszemélyzet szolgálati viszonyairól; pályázati hirdetményt adtak ki a fővárosi állásokra, alázatos folyamodvány érkezett a bizottsághoz a városi adóvégrehajtóktól és végrehajtó segédektől, indoklást állítottak össze a beligazgatási törvényjavaslatához, a tiszti főorvos előterjesztése is befutott — Budapest íratok, folyamodványok, határozatok papírhegyére tápáskodott fel.

Pest, Buda és Obuda képviselő testülete 1873. október 9-én ült össze.

A következő jegyzőkönyv már december 3-án készült. „... a főváros tényleges egyesítésének napjaul f. é. november hó 17-e tekintessék és pedig azon okokból; mert e napon a pesti, budai és óbuda hatóságok működése megszűnven, a fővárosi tanács nemcsak megalkult, hanem az ügyek vitélet tényleg átvette és rendszeres működését meg is kezdhette.”

Határozat a címerrel

Átvette az ügyek vitélet...

Száz éve, november 17-én

Összehúzom a fatáblákat rögzítő vászonszíjat, s búcsúzóul még egyszer megemelem a főváros egyesítése címet viselő köteget.

Nem hiszem, hogy ilyen vaskos születési anyakönyvi kivonat valaha még egyszer a kezem ügyébe kerülne.

Kósa Csaba